

AYNI KÖKTEN GELEN ZAZAKÎ VE KURMANCÎ SÖZCÜKLERİN ORANI

Roşan Lezgîn

Dil ile ilgili yazdığımız kimi yazılarda veya röportajlarda Kürtçe diyalektlerinde, örneğin Zazakî ile Kurmancîde var olan sözcüklerin takriben %80'inin aynı kökten geldiğini vurgulamışızdır. Yaptığımız tahmine dayalı bu oranı veriye dayalı bir tespit olarak ortaya koymak amacıyla bu çalışmayı yaptık. Neticede, aşağıda listesini sunduğumuz Zazakî ve Kurmancî **1000** sözcüğün **920**'sinin, yani **%92**'sinin aynı kökten olduğu tespitine ulaştık.

Diller sistemsal yapılarıyla dil olduklarından, herhangi bir dilde kullanılan sözcüklerin %95 kadarı yabancı dillerden gelmiş olsa bile, bu durum, dilin dil olmasına halel getirmez. Dolayısıyla bir dilin kolları veya varyantları analiz edilirken asıl olarak sistemsal yapı analiz edilmelidir. Ama dillerin akrabalık durumunu ya da bir dilin dalları arasındaki ayrışmanın kronolojisini veya farklarını görebilmek için glottokronolojik ve leksikostatistik yöntemler de kullanılmıştır. Örneğin Morris Swadesh'in oluşturduğu liste, Aron Dolgopolski listesi, yine Leipzig-Jakarta listesini örnek gösterebiliriz.

Bu listelerin ortak özelliği, günlük hayatta kullanılan sözcüklerin referans alınmasıdır. Biz de bu çalışmada bu ilkeyi esas aldık. Ancak hazırladığımız listedeki sözcük sayısını kategorik başlıklar altında **1000**'e tamamladık. Ama sadece Kürtçe olduğunu düşündüğümüz, biraz daha geniş tutarsak eğer, İranî dillere ait olduğunu düşündüğümüz sözcükleri aldık. Listede önce Zazakî sözcükler **bold** olarak, sonra Kurmancî sözcükler yer alıyor.

ANATOMİYLE İLGİLİ ADLAR

aste: hestî

bêçîke: pêçî, tilî

belegoş: beleguh

bêrok: bêrok

beşne: beşin

beşnûbal: beşnûbal

bîbik: bîbik

binçeng: binçeng

birû: birû

biske: bisk

boç: boç

boçik: boçik

cênîge: cênîg

cîgere: cîger

çaqe: çaq

çare: enî

çene: çen

çeng: çeng

çerme: çerme

çice: çiçik

çikole: çikole

çilik: çilik

çim: çav

çîqane: çîqanek

çok: çok

dest: dest

dindan: diran

engişte: pêçî

firnike: firnik

fırşike: fırşik

gerdan: gerdan
gile: gulî
gilik: gilik
goş: guh
goşt: goşt
gozeke: gûzek
gunî: xwîn
gurçike: gurçik
guwan: guhan
hak: hêk
hêlik: hêlik, **gunik**
herçene: herçen
hêt: hêt
kaleke: kêlek
kankir: kankir
kapok: kapok
kepûge: kepû
kezebe: kezeb
kift: mil
kir: kîr
kisî: quz
laş: laş
lew: lêv
linge: ling
masûlke: masûlke
mezg: mejî

ZAMÎRLER

ez: ez
min: min
ti: tu
to: te
a: ew
aye: ewê

mil: mil
miyane: navteng
mîzûrik: mîzûrik
movik: movik
mûrik: mûrik
mûye: mû
nake: navok
navran: navran
nenûg: nenûg
ninge: nig
palûse: palûse
parsû: parsû
paştî: pişt
pehnî: pehnî
pirnike: pirnik
pişike: pişik
pîze: zik
por: por
poste: post
pudî: pudî
pûrt: pûrt
qame: qam
qaqote: qaqot
qerqote: qerqot
qevde: qevd
qiloç: qiloç

o/ew: ew
ey/ê: ewî
ma: me, em
şima: hewe, hûn
enê: ev
ê: ew
înan: ewan

qine: qûn
qirike: qirike
qoç: qoç
qol: qol
qorike: qorik
reya: reh
ri: rû
roqela: rodî
sere: serî
serpelik: serpelik
sîne: sîne, sing
şatike: şatik
velge: gurçik
xape: xap
xirnoqe: xirnoqe
xirpik: xirpik
zar: zar
zerrî: dil
zilfe: zilf
zimbêlî: simbêl
ziqlûlike: ziqlûlik,
zengilok
ziwan: ziman
zûtike: zûtik

kam: kî
kamî: kê
kamcîn: kîjan
xwu: xwu

SAYILAR

yew: yek
di, didi: du, dudu
hîrê: sisê
çar: çar
panc: pênc
şeş: şeş
hewt: hewt
heşt: heşt
new: neh
des: deh

yewendes: yanzdeh
diyes: duwanzdeh
hîriyes: sêzdeh
çares: çardeh
panciyes: panzdeh
şiyes: şanzdeh
hewtiyes: hivdeh
heştiyes: hijde
newiyes: nuwazdeh
vîst: bîst

hîris: sîh
çewres: çil
pancas: pêncî
şeştî: şêşt
hewtay: heftê
heştay: heştê
neway: nod
se: sed

RENKLER

belek: belek
binefî: binefî
boz: boz
bozik: bozik
çequer: çequer
erxewanî: erxewanî
gewr: gewr
gewrik: gewrik
hêşîn: êşîn, şîn
hêşînboz: êşînboz

kesk: kesk
kewe: şîn
lacîwerdî: lacîwerdî
mor: mor
nîlî: nîlî
pembe: pembe
porteقالî: porteقالî
qehweyî: qehweyî
qer: qer
qizil: qizil

reng: reng
sipî: sipî
siya: reş
sûr: sor
tarî: tarî
xakî: xakî
xeydbelek: xeydbelek
zerd: zer

ZAMANLA İLGİLİ ADLAR

adar: adar
aşme: meh; heyv
çarsibayî: çarsibê
çarşeme: çarşem
disibayî: dusibê
dişeme: dişeme
emşo: îşev
êre: êvar
ewro: îro

eylul: eylul
gulan: gulan
hamnan: havîn
hezîran: hezîran
hîrêşibayî: sêşibê
îne: în
kanûno peyîn:
kanûna paşîn

kanûno verîn:
kanûna pêşîn
menge: meh
nîmroje: nîvro
nîsan: nîsan
par: par
paşeme: pêşem
payiz: payiz
pêrar: pêrar

perey: pêr
roje: roj
serre: sal
sêşeme: sêşem
siba: sibê
sibat: sibat
şan: êvar

şeme: şemî
şewe: şev
tebax: tebax
temûz: temûz
tirpêrar: tirpêrar
tişrîno peyîn: tişrîna
paşîn

tişrîno verîn: tişrîna
pêşîn
vizêr: duh
wesar: bihar
yewşeme: yekşem
zimistan: zivistan

AKRABALIK ADLARI

ap: ap
bab: bav
bapîr: bapîr
bira: bira
birarza: birarzî
camêrd: camêr, **zîlam**
cînî: jin
ciwan: ciwan
dadî: dê, dayik
dapîre: dapîr
emike: met
ete: et
kal: kal

kalîk: kalik
kek: kek
keyna: keç
keyneke: keçik
laj: law
mêrde: mêr
mêrik: mêrik
nacînî: amojin
pîr: pîr
pîrik: pîrik
tut: zarok
veyveke: bûk
vistewre: tî, xezûr

vistûrî: xesû
warza: xwarzî
waye: xweng
wesnî: hewî
xal: xal
xalcînî: xalojin
xaltî: xaltî
xesû: xesû
hezûr: xezûr
xort: xort
zama: zava

HAYVAN ADLARI

aske: ask
aspije: sipî
astor: hêstir
başoke: başok
beq: beq
beran: beran
bergîr: bergîr
bete: bet
beytike: beytik
bilbil: bilbil
bilindire: bilindir

bize: bizin
bizêke: kahrik
bocî: bocî
boxe: boxe
canî: cahnî
cehş: cehş
cewrik: cewrik
cinawir: cinawir
çêle: çêle
çîrre: çîrr
çûçike: çûçik

darnequr: darnequr
dele: dêl, dêlik
deleverage: dêlegur
dewar: dewar
dîk: dîk
dîksilêman:
dîksilêman
dimpîştik: dûpişk
dodo: dodo
ga: ga
gakovî: gakovî

gamase: gamasî
gamêş: gamêş
gizûz: gizûz
golik: golik
harwêş: kerguh
hehecike: hehecik
hêlû: hêlû
her: ker
hingê: mêşhingiv
hût: hût
kare: kar
karxesî: karxesî
karxezale: karxezal
keçe: kêç
keftar: keftar
kelce: nêrî
kerce: qijnik
kerge: mirîşk
kerkence: kevjal
kerm: kurm
kesa: kuşî
kesareqe: kûsîreq
kevoke: kevok
kewe: kew
kêzike: kêzik
kihêle: kihêl
koremûş: kormişk
kudik: kudik
kuî: kuî

BİTKİ ADLARI

adiroke: agirok
belû: berû
beybûne: beybûn
binefşe: binefş

kund: kund
kutik: kûçik
kuze: kuze
leglege: legleg
leyir: çêle
lûye: rovî
manga: mange, çêlek
mankere: manker
mar: mar
marmase: marmasî
mase: masî
masewere: masîxwûr
mayine: mihîn
merre: mişk
mêse: mêş
mêşine: mêşin
mîrçike: çûçik
mîye: mî
morcele: kurmorî
mozebeş: mozebeş
mozeqerte: mozeqert
mozik: mozik
nûtike: nûtik
paşpaşok: paşpaşok
pepûk: pepûk
pes: pez
peskovî: pezkovî
piling: pilîng
pisînge: pisîk

birinc: birinc
cew: ceh
cewdasî: cehok
çîmen: çîmen

qantir: qantir
qertel: qertel
qijike: qijik
qijnik: qijnik
qîncele: beq
quling: quling
sak: sak
sipe: seg
sûsike: sûsik
şalûl: şalûl
şaneyê maran: şehê maran
şepale: şepal
şêr: şêr
şeytanok: şeytanok
tertûr: tertûr
tîremar: tîremar
tûşke: gîşk
varike: varik
vereke: berxik
verg: gurg
viştêre: conega
wawik: wawik
wehş: wehş
werşeq: werşeq
xone: xone
xoz: beraz
zerence: kew
zerzûr: zerzûr

dirrike: dirrik
erûge: erûg
eynzêl: eynzêl
gilgil: gilgil

gizêr: gizêr
gizgizok: gizgizok
goze: gûz
gule: gul
gulike: gulik
hengure: hengur, **tirî**
încase: încas
kenger: kereng
kengernebî:
 kengernebî
kizwane: kizwan
kufkarike: kuvark
kuncî: kuncî
kundirêke: kundirêk
kuye: kundir
lafoke: lafok
lale: lale
lêxindûr: lêxindûr
lihûz: lihûz

mazi: mazî
mewe: mêw
miro: hirmî
nefele: nefel
nesrîne: nesrîn
nîske: nîsk
peme: pemû
petêxe: petêx
pindik: pindik
pirpar: pirpar
piyaz: pîvaz
pûne: pûng
qamîş: qamîş
ribeyse: ribeys
saye: sêv
simaq: simaq
sinc: sinc
sipîndar: sipîndar
sîr: sîr

sîrime: sîrim
sosine: sosin
şadanik: şadanik
tirşike: tirşik
tolike: tehlik
tûye: tû
tûzik: tûzik
vame: bihîv
vilike: kulîlik
xerdel: xerdel
xewxe: xewx
xiyar: xiyar
xorzena: pîvok
zebeş: zebeş
zerdalî: zerdalî
zil: zil
zûl: zûl

GÜNLÜK YAŞAMLA İLGİLİ SÖZCÜKLER

adir: agir
agahî: agahî
aloz: aloz
alozî: alozî
amade: amade
apey: paş ve
ardî: ard, arvan
ardû: ardû
arêwan: aşvan
arêye: aş
ariş: ariş
asan: hêsan
asin: hesin
asnawe: ajne

astere: sitêrk
awe: av
axur: axur
bajar: bajar
bakur: bakur
balışna: balîf
ban: xanî
banî: banî
bar: bar
bare: pahr
barî: barîk, **zirav**
bask: bask
baş: baş
başûr: başûr

bawer: bawer
bazar: bazar
bazin: bazin
bazirgan: bazirgan
ber: derî
bêrî: bêrî
beroş: beroş
berrî: berrî
berz: bilind
bexçe: bexçe
bext: bext
beyar: beyar
bijî: bijî
bilog: bilog

bilûre: bilûr
bin: binî
birîne: birîn
birrik: birrik
birûsk: birûsk
bismar: bismar
bizmik: bizmik
bizote: pizot
borazan: borazan
borî: borî
bostan: bostan
cenan: cenan
ceng: ceng
cêr: jêr
cerr: cêrr
cile: cil
cite: cot
citêr: cotyar
ciwîn: cuxwîn
cor: jor
cote: cot
cû: jî
çakûç: çakûç
çardaxe: çardax
çare: çare
çayir: çayir
çeke: çek
çem: çem
çend: çend
çep: çep
çerçî: çerçî
çi: çî
çikûs: çikûs
çilaqe: çilaqe
çilek: çilek

çilmî: çilm
çime: çavî
çinê: tune
çûle: çûlik
dare: dar
darû: darû
def: def
dej: êş
delal: delal
delalî: delalî
deq: deq
derd: derd
derg: dirêj
derman: derman
derûdor: derûdor
derya: derya
derzinî: derzî
dês: dîwar
desmale: desmal
deste: deste
destûr: destûr
deşte: dirûtî
dewxe: dewx
dêza: dîzik
dibûrî: dibûrî
dîlane: dîlan
dim: dûv
dims: dims
dîn: dîn
dîwar: dîwar
dizd: diz
do: dew
dolabe: dolab
dore: dor
dozdar: dozdar

doze: doz
dû: dû
dûman: dûman
dûrî: dûr
êdî: êdî
eger: eger
eke: heke
elbe: elb
engîştrane: engulîsk
erd: erd
erey: dereng
erj: erj
erjaye: hêja
eşêfe: eşêfe
ezman: ezman
faqe: faq
fise: fis
gane: ganî
gawan: gavan
gaze: gaz
gazinc: gazinc
geli: gelî
genim: genim
germ: germ
gezi: gezî
gi: gû
gijik: gijik
gil: gulî
gilêzge: girêz
gilok: gilok
gilover: gilover
gir: gir
gird: gir
gole: gol
goşare: guhar

goşdar: guhdar
goşe: goşe
govende: govend
guhere: guher
guldane: guldank
hak: hêk
halîn: hêlîn
hêdî: hêdî
hefsar: hefsar
hêga: zevî
helm: helm
hember: hember
hemkar: hemkar
hengemîn: hingivîn
her: her
hered: xeyd
herrî: herrî
hêrs: hêrs
hewar: hewar
hewn: xewn
hewr: ewr
hewş: hewş
hinare: hinar
hiş: hiş
hişyar: hişyar
holike: holik
honik: hênik
hûmare: hejmar
huye: bêr
jan: jan
jehr: jehr
kalan: kalan
kan: kevn
kankil: kakil
kar: kar

kardî: kêr
kaş: kaş
kebanî: kevanî
kede: ked
kemere: kevir
kêmî: kêr
kendal: kendal
kepire: kepir
kerr: kerr
kerra: kevir
kêrû: kêrû
kes: kes
kesek: kesek
kevan: kevan
kevze: kevr
kewçike: kevçî
kewş: kewş
keya: keya
keye: mal
kil: kil
kilm: kin
kince: kinc
kişte: kuştî
ko: çiya
kone: kon
kor: kor
kox: kox
kuçike: kuçik
kuling: kuling
kulm: kulm
kurtan: kurtan
kuwari: kewar
kûz: kûz
lane: landik
laser: lehî

lavey: lava
leme: lem
leng: leng
lep: lep
lewe: lêv
lewleb: lewleb
lez: lez
lîs: lîs
lîş: qirêj
lûle: lûle
mal: mal
masegêr: masîgir
mast: mast
mastêr: kovik
mehîre: mehîr
mehşilêre: mehşêl
melêvî: melêb
merde: mirî
merdim: meriv
mereke: merek, kadîn
merg: mirin
merge: mêrg
meşke: meşk
meydan: meydan
meyman: mêhvan
meywe: meywe
miç: maç
mij: mij
mirad: mirad
mird: têr
mîzî: mîz
namdar: navdar
name: nav
namûs: namûs
namzed: namzed

nan: nan
nas: nas
naşîn: naşîn
nator: nator
naxir: naxir
nekule: nikul
nerm: nerm
newe: nuh
nêweş: nexweş
nezan: nezan
nîre: nîr
nizim: nizim
pahlewan: pahlewan
pal: pal
palan: palan
palase: palas
palax: palax
paldûm: paldûm
pale: pale
paleyî: paleyî
palike: palik
pank: pak, paqij
parêz: parêz
pars: pars
parsek: parsek
parzûn: parzûn
paskul: pihîn
paye: paye
pehn: pehn
pehnî: pehnî
pel: pel
penc: penc
peşmî: hirî
peymane: peyman
pilîj: pilîjk

pirocine: bêjing
pişkoce: pişkoc
polad: polad
pot: pot
pûş: pûş
qaf: qaf
qalik: qalik
qalind: qalind
qaş: qaş
qaşil: qaşil
qelûne: qelûn
qerax: qerax
qeşa: qeşa
qirêj: qirêj
qirm: qirm
qot: qot
qulat: qulat
qûm: qûm
raşt: rast
raşte: raste
rayir: rê
raywan: rêwî
rêçe: rêç
remil: remil
rew: zû
rewşe: rewş
rewte: rewte
rez: rez
rime: rim
rişme: rişme
roj: roj
rojawan: rojava
rojhilat: rojhilat
rûmet: rûmet
ruwen: rûn

saz: saz
sazbend: sazband
sede: sade
sênc: sênc
ser: ser
serbar: serbar
serd: sar, serma
serecêr: serejêr
sermiyan: sermiyan
serpale: serpale
serradî: serrad
serserî: serserî
serxweş: serxweş
sil: sergîn
sîle: sîle
silope: silop
sim: sim
sist: sist
sivik: sivik
siwarî: siwarî
sol: sol
sole: xwê
sond: sond
şah: şah
şahî: şahî
şalûşapikî: şalûşapik
şane: şeh
şanike: şanik
şehar: şehir
şenik: sivik
şewate: şewate
şilî: şilî
şîrîn: şîrîn
şit: şîr
şiwane: şivan

şorik: şorik
şûr: şûr
tace: tac
tar: tar
tarûtûr: tarûtûr
tase: tas
tavilî: tavilî
tay: hindik
têkilî: têkilî
teî: sitirî
tenî: tenî
tenya: tenê
terrî: terrî
tewe: ta
tewş: tewş
teyrike: teyrik
teyşan: têhn
teze: teze
tif: tif
tîjî: tav
tinaz: tinaz
tire: tir
tirş: tirş
tolaz: tolaz
tole: tovil
toqe: toq

tov: tov
toxim: toxim
tûj: tûj
va: ba
varan: baran
vaş: giha
vaştûrî: das
vate: gotin
velg: çilo
veng: deng
veng: vala
verpal: berpal
vewre: berf
vînce: benîşt
vindî: winda
vîr: bîr
viran: tazî
vîya: bî
vîyale: bî
vîyer: bihur
ware: war
waştî: xwestî
wele: xwelî
wêran: wêran
werd: xwarin
wuşk: hişk

xam: xam
xasûg: xasûg
xem: xem
xemil: xemil
xêv: xêv
xêze: xêz
xîçe: xîç
xilike: xilik
xincere: xincer
xînt: xînt
xirxal: xirxal
xişike: xişik
xivête: xivête
xorin: kûr
zaf: zaf, pir
zana: zana
zengû: zengû
zerd: zer
zerrî: zêr
zibil: zibil
zîl: zîl
zîn: zîn
zinar: zinar
zinde: zinde
zîrç: zîrç
zirna: zirna

BASÎT FİLLER

antiş: kişandin
ardiş: anîn
aşkawitiş: pişkavtin
berdiş: birin
bermayiş: girîn
bestiş: bestin
birnayiş: birandin
biyayiş: bûyin

cawitiş: cûtin
cenayiş: jenandin
cûyayiş: jîyîn
çarnayiş: gerandin
çerayiş: çêrîn
çînayiş: çînîn
çînêbiyayiş: tunebûn
dayiş: dayîn

dejayiş: êşîn
dejnayiş: êşandin
dekerdiş: têkirin
deştîş: dirûtin
dirnayiş: dirandin
ditiş: dotin
dîyayiş: dîtin
eşkayiş: kanîn, **şîyan**

eştiş: avêtin
ewnîyayiş: nihêrîn
 geyrayiş: gerîn
 girewtiş: girtin
 gurrayiş: gurrîn
 heknayiş: hekandin
 helênayiş: helandin
heredîyayiş: xeyîdîn
 herekîyayiş: herikîn
 hûmaritîş: hejmartin
 hurnayiş: xwurandin
huyayiş: kenîn
 kalayiş: kalîn
 keldayiş: kelîn
kendiş: kolandin
 kerdiş: kirin
 kewtiş: ketin
 kiştîş: kuştin
 kotiş: kotin
 leqnayiş: leqandin
 lerzayiş: lerizîn
 likumîyayiş: likumîn
liştîş: alastin
masayiş: werimîn
 mendiş: mayîn
 merdiş: mirin
 mirênayiş: mirandin
 misnayiş: misandin
mûsayiş: hînbûn
 nalayiş: nalîn
 naskerdiş: naskirin
 nepexnayiş:
 nepixandin
nimitiş: veşartin
 niştîş: veniştin
 nîyayiş: nîyan
 nusîyayiş: nivîsîn
 nûştîş: nivîsîn
 pawitiş: parastin

pelexnayiş:
 palixandin
 perrayiş: firrîn
 persayiş: pirsîn
 peşmirîyayiş: bişirîn
 pewjnayîş: pijandin
 pewtiş: pehtin
 peymawitiş: pîvandin
 pişkayiş: pişkîn
 piştîş: pêçandin
puyayiş: rizîn
 qijilnayiş: qijilandin
 qurtnayiş: qurtandin
 rakewtiş: raketin
ramitiş: ajotin
 remnayiş: revandin
resayiş: gihîştin
 rijnayiş: rijandin
 riştîş: rêşîn
 roniştîş: rûniştin
 rotiş: firotin
 sotiş: sotin
 şikitiş: şikandin
şimitiş: vexwarin
şinasnayiş: naskirin
şinawitiş: bihîstin
 şirawitiş: şandin
 şiyayiş: çûyin
 şutiş: şûştin
 tadayiş: badan
tehnayiş: hêrandin
 teqnayiş: teqandin
 terqnayiş: terqandin
 tersnayiş: tirsandin
 teveznayiş:
 tevizandin
 varayiş: barîn
 vatiş: gotin
 vazdayiş: bazdan
vejîyayiş: derketin

verdayiş: berdan
veşayiş: şewitîn
 veşnayiş: şewitandin
 viritiş: verişîn
 vistiş: xistin
 vîyarnayiş:
 bihurandin
 vîyartîş: bihurîn
 vurnayiş: guherandin
 waştîş: xwestin
 weçînayiş:
 hilçinandin
 wedartîş: rakirin
 wendiş: xwendin
 werdiş: xwarin
wuriştîş: rabûn
 xapênayiş: xapandin
 xebetîyayiş: xebitîn
 xemelnayiş:
 xemilandin
 xemênayiş: xemandin
 xeneqnayiş:
 xeniqandin
 xerepnayiş: xirakirin
 xereqnayiş:
 xeriqandin
 xesênayiş: xesandin
 zanayiş: zanîn
 zayiş: zayîn